

КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 631.525:582.57:625.712.5(477.72)

Л.О. Слепченко, З.А. Петренко

Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна
вул. Фрунзе, 13, смт Асканія-Нова, Чаплинський район, Херсонська обл., 75230 Україна

ІНТРОДУКЦІЯ ТЮЛЬПАНА ГРЕЙГА *TULIPA GREIGII* REGEL В ДЕНДРОПАРКУ "АСКАНІЯ-НОВА"

Тюльпан Грейга, насіння, ритм розвитку, цибулина, продуктивність

ІНТРОДУКЦІЯ ТЮЛЬПАНА ГРЕЙГА *TULIPA GREIGII* REGEL В ДЕНДРОПАРКУ "АСКАНІЯ-НОВА". Л.О. Слепченко, З.А. Петренко. – Наводяться результати багаторічних спостережень за розвитком ендемічного виду Середньої Азії – тюльпана Грейга – в дендропарку "Асканія-Нова". Отримано дані з феноритміки та репродуктивної здатності тюльпана Грейга в нових умовах вирощування.

ИНТРОДУКЦИЯ ТЮЛЬПАНА ГРЕЙГА *TULIPA GREIGII* REGEL В ДЕНДРОПАРКЕ "АСКАНИЯ-НОВА". Л.А. Слепченко, З.А. Петренко. – Представлены результаты многолетних наблюдений за развитием эндемичного вида Средней Азии – тюльпана Грейга – в дендропарке "Аскания-Нова". Получены данные по феноритмике и репродуктивной способности тюльпана Грейга в новых условиях выращивания.

INTRODUCTION OF *TULIPA GREIGII* REGEL IN THE DENDROLOGICAL PARK "ASKANIA NOVA". L.A. Slepchenko, Z.A. Petrenko. – Results of the long-term monitoring for development of an endemic plant from Central Asia – *Tulipa greigii* Regel in the Dendrological Park "Askania Nova" – are presented. Data of the phenorhythmics of the reproductive ability of *Tulipa greigii* Regel in the new conditions of cultivation are received.

Важливим джерелом збагачення списку декоративних видів для озеленення є дикоросла флора різних регіонів. Серед багатьох дикорослих рослин велике значення надається видам роду тюльпан *Tulipa* L., які мають високі декоративні якості.

В природному ареалі рід *Tulipa* нараховує близько 150 видів, які розповсюджені, в основному, в Північній півкулі. Близько 80 з них росте в Середній Азії, Казахстані, на Алтаї, Кавказі. Флора України включає 7 видів дикорослих тюльпанів (Определитель..., 1987). В дендропарку "Асканія-Нова" культивується 6 видів, із яких 4 – тюльпан Шренка *Tulipa schrenkii* Rgl., т. скіфський *T. scythica* Klok. et Zoz, т. двоквітковий *T. biflora* Pall., т. дібровний *T. quercetorum* Klok. et Zoz – представники флори України, інші 2 види – т. Грейга *T. greigii* Regel та т. пізній *T. tarda* Stapf. – ендеміки Середньої Азії. Всі види рідкісні і занесені до регіональних Червоних книг. Дикорослі тюльпани, чисельність яких у природі постійно зменшується, мають не менше значення, ніж культурні сорти.

За високу декоративність королем тюльпанів визнано тюльпан Грейга, який зростає в Західному Тянь-Шані в степах і горах, на щебених і суглинистих ґрунтах. Це весняна декоративна цибулинна рослина з облистненим стеблом. Генеративний пагін несе одну яскраво-червону квітку. В культурі стійкий, але вегетативно, як правило, не розмножується. Від посіву до цвітіння минає 6–8 років. В культурі тюльпан Грейга відомий з 1872 року, коли його вперше інтродукували в Санкт-Петербурзькому ботанічному саду (Декоративные травянистые растения..., 1977). На сьогодні вид вирощується в багатьох ботанічних садах країн СНД (Каталог..., 1997). Його використовують для створення більшості сортів гібридних тюльпанів і в озелененні. Оскільки цей вид у колекціях в Україні зустрічається рідко, досвід його інтродукції в дендропарку "Асканія-Нова" має важливе значення при введенні в культуру як нового виду.

Матеріал і методика досліджень

В даній роботі представлені результати багаторічних спостережень (1986–2007 рр.) деяких біологічних особливостей (феноритмики, репродуктивної біології) тюльпана Грейга в умовах культури. Матеріалом для досліджень було насіння, отримане у 1980 р. з гір Центрального Копетдага (Туркменістан). Спостереження за розвитком рослин проводили за Методикою фенологічних спостережень в ботанічних садах (Карпиносова, 1979). Вивчення морфологічних ознак надземних органів проводили методом біометричних замірів 10 рослин у фазі їх масового квітання. При цьому вимірювали висоту генеративних пагонів, довжину квітки. На прикінці фази дозрівання насіння на такий же кількості рослин визначали заглиблювання цибулини, її розміри, розміри плодів коробочок, масу насіння. Для визначення польової схожості висівали по 100 насінин в трикратній повторності. За методикою І.В. Вайнагія (Вайнагий, 1974) проводили визначення насінневої продуктивності. Кількісні показники оброблялися статистично (Плохинский, 1978).

Результати досліджень

Насіння тюльпана Грейга висівали восени (жовтень), сходи одержали навесні наступного року. В середині літа була повністю сформована цибулинка. До цього часу єдиний лист довжиною $8,0 \pm 0,1$ см засихає. Завдяки вертикальним столонам цибулини швидко заглиблюються в ґрунт, впродовж п'яти років – на $28,6 \pm 0,78$ см. В генеративну стадію розвитку рослини (24 %) вступили на четвертий рік життя, більша їх частина (56%) завітнула на п'ятий рік (рисунок).

Квітання тюльпана Грейга в дендропарку "Асканія-Нова"

В подальшому фаза весняного відростання починалася у першій половині березня, фаза бутонізації – на початку квітня; цвітіння відбувалося в третій декаді квітня на протязі 8–10 днів. Достигання плодів і дозрівання насіння припадає на середину червня. Вегетаційний період складає 135–140 днів. В процесі розвитку генеративні особини утворюють один квітконосний пагін висотою $32,7 \pm 2,7$ см, довжина його у фазі масового квітання варіює від 21,4 до 47,9 см. Висота квітки складала $7,0 \pm 0,21$ см. Плодові коробочки мали довжину $6,9 \pm 0,64$, ширину $4,4 \pm 0,09$ см.

При викопуванні цибулин в червні нами відмічено, що жодна цибулина не мала діток-цибулинок, були лише заміщуючі цибулини довжиною $5,45 \pm 0,3$ см, шириною $3,1 \pm 0,16$ см. Середня вага однієї цибулини дорівнювала $13,4 \pm 1,4$ г.

Отже, ми можемо підтвердити дані деяких авторів (Сигина, 1969; Сикура, 1982; Лучник, 1989), що досліджений вид тюльпана в умовах культури вегетативно не розмножується, і це є основною причиною його слабого розповсюдження.

Результати досліджень насінневої продуктивності показали, що в кожній стиглій коробочці міститься $313,5 \pm 14,2$ насінин, із яких повноцінних 268,3 $\pm$ 21,3, неповноцінних – 45,0 $\pm$ 7,2. Реальна насіннева продуктивність дорівнює 85,5 $\pm$ 6,5%. Маса 1000 насінин становить $45,0 \pm 0,07$ г, довжина насіння $4,4 \pm 0,008$ мм, ширина $3,8 \pm 0,009$ мм. Польова схожість насіння складає 82%.

Висновки

Таким чином, інтродукція і вивчення тюльпана Грейга в умовах дендропарку "Асканія-Нова" забезпечує збереження цього виду в культурі, дозволяє збагатити асортимент квітничково-декоративних рослин нашого парку, а також надає можливість вирощувати його насінням на півдні посушливого степу України. Він може бути рекомендований для альпінаріїв, скельних садів і групових посадок на освітлених ділянках.

- Вайнагий И. В.* О методике изучения семенной продуктивности растений / И. В. Вайнагий // Ботанический журнал. – 1974. – Т. 59, № 6. – С. 826–831.
- Декоративные травянистые растения для открытого грунта : в 2 т. / [сост. Абрамова Л. И., Аврорин Н. А., Агапова Н. Д. и др. ; отв. ред. Аврорин Н. А.]. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1977. – Т. 2 : Lileaceae – Zingiberaceae (Лилейные – Имбирные). – 459 с.
- Карпинослова Р. А.* Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР / Р. А. Карпинослова // Бюллетень Главного ботанического сада АН СССР. – 1979. – Вып. 113. – С. 3–8.
- Каталог цветочно-декоративных травянистых растений ботанических садов СНГ и стран Балтии / [сост. Карпинослова Р. А.]. – Минск : Изд-во Гальперин, 1997. – 475 с.
- Лучник З. И.* Использование дикорастущих многолетников в зеленом строительстве / З. И. Лучник // Интродукция растений и зеленое строительство. Введение в культуру новых полезных растений. – 1989. – Вып. 7. – С. 475–477.
- Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин [и др.]. – К. : Наук. думка, 1987. – 548 с.
- Плохинский Н. А.* Математические методы в биологии : учеб.-метод. пособ. / Н. А. Плохинский. – М. : МГУ, 1978. – 265 с.
- Сикура И. И.* Переселение растений природной флоры Средней Азии на Украину / И. И. Сикура. – К. : Наук. думка, 1982. – 208 с.
- Силина З. М.* Биологические особенности и полиплодия у некоторых сортов тюльпанов, полученных с участием среднеазиатских видов / З. М. Силина // Формирование и селекция декоративных растений. – Л. : Наука, 1969. – С. 104–126.

Надійшла 10.06.08 р.